

ÇOKLU ZEKA KURAMI VE HEMŞİRELİK EĞİTİMİ*

Bil. Uzm. Emine AKÇİN

Bil. Uzm. Ayla KEÇECİ

İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu

ÖZET

Gardner eğitimde, bireyin neler yapabileceğinin önemli olduğunu, bu kuramı uygulamada ise kendi çoklu zekamızın niteliğinin ve doğasının farkında olmamız gerektiğini vurgulayarak, bireyin sahip olduğu zeka türü/türlerini dikkate alan eğitim yaklaşımlarının sorun çözme, karar verme ve yaratıcı düşünme süreçlerini geliştirdiğini savunmuştur. Kuşkusuz eğitimde bu niteliklerin kazanılması için farklı yaklaşımların/kuramların dikkate alınması gerekmektedir. Bu açıdan ele alındığında Çoklu Zeka Kuramı, her bilim alanında öğrencilerin öğrenmelerini arttıran bir öğretim süreci ve profesyonel hemşirelik eğitiminin temellendiği yaklaşımları destekleyen bir yaklaşım olarak ele alınabilir.

Anahtar Kelimeler: Zeka, Eğitim, Çoklu zeka kuramı, Hemşirelik eğitimi.

SUMMARY

The Theory of Multiple Intellegences and Nursing Education:

Gardner feels that, in education, it is important to identify what a person is capable of doing and that one should be aware of the concept of multiple types of intelligence. A person should be able to identify his own types of intelligence and educational

* 19-22 Eylül 2001 tarihinde yapılan I. Uluslararası & V. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Kongresinde poster bildiri olarak sunulmuştur.

approaches should be developed in line with these qualities to facilitate problem solving, decision-making and creative thinking processes. The Multiple Intelligence Theory should be considered as an educational process that can increase the learning of students in all areas of knowledge and can support the methods used in foundational nursing education.

Key Words: Intellegence, Education, The theory of multiple intellegences, Nursing education.

GİRİŞ

Zeka ile ilgili ilk tanımlar, bireyin öğrenme kapasitesi, bilgi ve yeni durumlara, çevreye başarılı olarak uyum göstermesi üzerinde durmuştur. Bazı kuramcılara göre zeka, bilişsel ağırlıklı işlevlerin performansını etkileyen temel bir yetenektir. *Gardner*'a (1999) göre ise zeka, biyolojik ve psikolojik bir potansiyeldir; bu potansiyel kişiyi etkileyen deneyim, kültür ve esin etkenlerinin bir sonucu olarak az ya da çok ölçüde gerçekliğe dönüştürülebilir (1,3,4,5,9).

Howard Gardner (1983) "Düşünüş Biçimi: Çoklu Zeka Kuramı" adlı eserinde zekanın Dilbilimsel/dilsel, Mantıksal/matematiksel, Görsel/alansal, Müzikal/ritmik, Bedensel/kinestetik, Kişilerarası/sosyal, Bireysel/özedönük ve 1993 yılında ilave edilen Doğa Zekası olmak üzere sekiz yönü olduğunu, eğitimin sadece sözel ve sayısal zeka gelişimine odaklanmaması gerektiğini ileri sürülmüştür (3,4,5,7,8).

Bu doğrultuda bildiride, Çoklu Zeka ile ilgili gelişmelerden ve bulgular-dan yararlanarak *Howard Gardner* tarafından geliştirilen Çoklu Zeka Kuramının tanıtılması ve hemşirelik eğitiminde diğer eğitim yaklaşımlarını/kuramlarını destekleyen bir yaklaşım olarak kullanılabilceğini göstermek amaçlanmıştır.

ÇOKLU ZEKA KURAMI

İnsanın evrim sürecinde en az sekiz zeka alanı geliştirdiğini öne süren *Gardner*'a göre zeka alanları şunları kapsamaktadır:

• Dilbilimsel/Dilsel Zeka

Dil bilimsel/dilsel zeka; anadili veya başka bir dili kullanma kapasitesi, sözcükleri hem sözlü hem de yazılı olarak kullanma becerisi ve düşüncelerini başkalarının anlayacağı şekilde ifade edebilme yeteneğidir (3,4,7,10).

Dilbilimsel zekaya sahip bireyler, dilin yapısına, inceliklerine, kelime fonksiyonlarına uygun olarak konuşur ve yazarlar, sözel iletişimleri iyidir, yaşlarına göre sözcük dağarcıkları zengindir, okuma-yazmayı, kelime oyunlarını severler, hafızaları kuvvetlidir, hikayeler anlatırlar, espriler yaparlar, olaylar uydururlar (4,5).

Dilbilimsel zekayı geliştirebilmek için; konferans, büyük-küçük grup tartışmaları, beyin fırtınası, doğaçlama, süreli yayınları takip etme, hikaye ve dergi okuma, sunu yapma, drama etkinliklerinde bulunma, sınıf gazetesi oluşturma gibi öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılabilir (2,3).

Dilbilimsel zekayı geliştirebilmek için eğitim sürecinde ağırlıklı olarak; sözel iletişim kurma, kelime oyunları oynama, sorular sorma, fikirler ortaya atma, duyguları açıklama ve paylaşma, kavramları anlatma gibi etkinlikler yerine getirilmelidir. Bu etkinliklerin yanı sıra bireyler tartışma ortamına sokulmalı, kararlara katılmalı, seçimlerde bulunmalıdırlar (3).

• Mantıksal/Matematiksel Zeka

Mantıksal/matematiksel zeka; mantıksal düşünme, sayıları etkili kullanma, problemlere bilimsel çözümler üretme, kavramlar arasındaki ilişkileri ayırt etme, sınıflama, genellemeler yapma, matematiksel bir formülle ifade etme, hesaplama, hipotez/test etme, benzetmeler yapma gibi davranışları gösterme yeteneğidir (3,10).

Mantıksal/matematiksel zekaya sahip bireyler, sorunlara analitik yaklaşırlar, soyut sembollerle çalışma ve yeni bağlantılar kurmada ustadırlar, herhangi bir şeyin nasıl çalıştığını sorgular, akıldan hesabı çabuk yapar, matematik etkinlikleri, strateji ve mantık oyunlarını, üst düzey düşünce becerilerini kullanır ve düşünme yollarını güçlendirirler. Bu zekayı geliştirebilmek için; matematik problemler, demonstrasyonlar, problem çözme, mantıksal bulmaca ve oyunlar, hesaplar, bilimsel düşünme, ölçme, veri toplama, deneyler, eleştirel düşünme gibi öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılabilir (2,4,5,6,10).

• Görsel/Alansal Zeka

Görsel/alansal zeka; görsel ayırttırma, fark etme, zihinsel benzetme, uzamsal akıl yürütme, hayalleri gerçekleştirme, içsel ve dışsal benzetmeleri birleştirme becerilerini içermektedir. Görsel/alansal zekanın temelindeki anahtar duyu, görme duyusu ve buna bağlı olarak şekiller tasarlama ve zihinde resimler yaratma yeteneğidir (2,3,4,6,10).

Görsel zekaya sahip bireyler, gördüklerini söylerler, çizelge ve şemaları rahatlıkla okurlar, zihinlerinde resimler yaratır ve bunları çizerler, yaşlılarından daha hayalcidirler, sanat etkinliklerinden zevk alırlar, görsel gösterimleri severler, kelimelerden çok resimlerden öğrenirler (4,10).

Görsel/uzamsal zekayı geliştirebilmek için; planlar, haritalar, grafikler, kavram haritası yapma, fotoğraflar, videolar, slaytlar, kartlar, görsel bulmaca ve labirentler, karikatürleştirme kullanılabilir (3).

• Müzikal/Ritmik Zeka

Müzikal/ritmik zeka; ritmik ve tonal kavramları tanıma ve kullanma ile çevreden gelen seslere, insan seslerine ve müzik aletlerine karşı duyarlılık kapasitelerini içerir. Duyguların aktarımında müziği bir araç olarak kullanma; ritme, melodiye, tona karşı duyarlı olma yeteneğidir. En erken gelişen zeka türüdür. Gardner, müzikal zekadaki üstünlüğün insan zekasının diğer bütün alanlarından daha önce ortaya çıktığına dikkati çekmektedir. Ancak müzik yeteneğinin ya da gelişmiş bir müzik zekasının olduğunu belirlemek zordur (2,3,9). Müzikal/ritmik zekaya sahip bireyler, ritimleri algılama ve tekrar yapmada ustadırlar, bir şarkının ritmini kolayca yakalayabilirler, yeni öğrendiği bir dilin telaffuzunu/söylenişini yakalama ve kullanmada çok yeteneklidirler, detone müziği tanır- lar, koroda söyler veya bir enstrüman çalarlar, ritmik şekilde konuşur veya hareket ederler, çalışırken ritmik tempo tutarlar, çevre seslerine duyarlıdırlar, müziğe olumlu tepki verirler (4,5).

Bu zekayı geliştirebilmek için; şarkı söyleme, mırıldanma, ıslık çalma, ritim/tempo tutma, enstrümanları kullanma, koro çalışmalarına katılma, müzik eleştirisi yapma, fon müzik kullanma, yeni melodi yaratma, bilgisayarda müzik programları oluşturma, repertuar geliştirmeden yararlanılabilir (2,3).

• Bedensel/Kinestetik Zeka

Düşünceleri ve duyguları ifade ederken, problem çözerken bedeni duyarlı ve etkili şekilde kullanma yeteneğidir (3,6).

Bedensel zekası gelişmiş bireyler, nesnelere dokunarak anlayıp bilgi edinirler, tüm vücutlarını kullanırlar bir başka deyişle, yaparak ve farklı duygularını kullanarak öğrenirler, devimsel becerileri gelişmiştir, çevreye çabuk yanıt verirler, fiziksel performansları ve zeka beden dengeleri iyidir (2,3).

Bu zekaya sahip bireyler, sportif hareketleri düzenli/ritmik oyunlarını kolayca uygulayabilir, diğer insanların hareketlerini taklit eder, ileri derecede bedeninin kontrolünü (pantomim gibi oyunlar) sürdürürler, bir veya birden fazla

sporda başarılıdırlar, uzun süre oturunca kıpırdanırlar (elini ayağın vs. sallar), birşeyleri parçalayıp tekrar birleştirmeyi severler, yeni maddeleri/eşyaları öğrenmek için çaba sarfederler (elle tanıma), kendini tiyatroya şekilde ifade etmeyi severler.

Bu zekayı geliştirebilmek için; dokunarak/elle kavrayarak düşünme, geziler, pandomim, drama, işbirlikçi ve yarışmacı gruplar, el sanatları, beden haritaları, beden eğitimi etkinliklerine katılma, fiziksel eğitim aktiviteleri, beden dilini kullanma, fiziksel rahatlama egzersizlerinden yararlanılabilir. Eğitim ortamında eğitimci öğrencilere kabul edilebilir ve edilemez davranışları rol-play yoluyla vermeye, soyut kavramları beden hareketlerini kullanarak anlatmaya dikkat etmelidir (2,4,5,10).

• Kişilerarası/Sosyal Zeka

Kişilerarası zeka, insanlarla ilişki kurma, diğer bireylerin ruh hallerini, duygularını, güdülenmişliklerini ve niyetlerini anlama, davranışlarını yorumlama, bir başka deyişle diğer insanları anlama yeteneğidir. Kişilerarası/sosyal zeka, bir grup içinde işbirlikçi çalışma yeteneği gerektirir. Karakter ve kişilikleri anlama ve değerlendirmede yetenekli insanların bu tür zekaya sahip olduğu kabul edilir (2,3,6,10).

Kişilerarası zekaya sahip bireyler, düşünme ve akıl yürütmede yeteneklidirler, başkalarını anlayabilir ve insan ilişkilerinde akıllıca davranabilirler, yaşitlarıyla konuşmaktan zevk alırlar, lider olarak davranırlar, sorunları olan arkadaşlarına önerilerde bulunurlar, kulüplere/komitelere ve diğer organizasyonlara katılırlar, başka bireylerle birlikte olmayı severler, birden fazla arkadaşları vardır (2,3,4,5).

Bu zekayı geliştirebilmek için; işbirliğine dayalı öğrenme, kişilerarası etkileşim, akran öğretimi, karışık yaş eğitimi (özel eğitim), beyin fırtınası oturumları, aktif katılım, akademik klüpler, tartışma, drama, sosyal toplantı ve partilerden yararlanılabilir (2).

• Bireysel/Özedönük Zeka

Bireysel/özedönük zeka; insanın kendi duygu ve düşüncelerinin farkında olması, güçlü ve zayıf yönlerini, ruh halini, arzu ve niyetlerini anlama ve bu doğrultuda yaşamını planlama ve yönlendirme yeteneğidir. Bireysel/özedönük zeka, kendimize dönme ve kendimizi izleme aşamasıdır. Kişiliğimiz ve kendimizi aşma yeteneğimiz, içsel zekamızın işleyen kısmıdır (3,6,10).

Bireysel/özedönük zekası yüksek bireyler, kendini tanıma, güvenme, disiplimli olma, hedeflerini belirleme ve kişisel sorunlarını çözme becerisi gösterirler. Bu zekaya sahip bireyler, kendi duygularıyla nasıl baş edebileceklerini bilirler, duyguları arasındaki ayrımı yapabilirler, kişisel problemlerini çözerler, hedeflerini belirlerler, bağımsızlık gösterirler, kuvvetli yönlerinin farkındadırlar, kendini yönlendirir, grup ile çalışmaktansa yalnız çalışmayı tercih ederler, özgüvenleri ve öztanımları yüksektir (2,3,4,5).

Bu zekayı geliştirebilmek için; bağımsız çalışmalar, bireysel gelişim eğitimi, bireysel projeler ve oyunlar, ilgi duyulan alanlarla ilgili merkezler, bireysel hedefler oluşturma, bireysel sorumluluklar alma, bireysel okuma etkinlikleri, kendi kendine öğretim programlarıyla öğretimden yararlanılabilir. Bu amaçla eğitimcilerin, birebir danışmanlık sağlama, davranış geliştirme, öğrencilere ilgi duydukları projeler üzerinde uygun çalışma fırsatları sağlama ve özsaygı etkinlikleri/aktiviteleri sağlamaları gerekir (2).

• Doğa Zekası

Gardner'in 1996 yılında ortaya koyduğu sekizinci zeka türüdür. Doğa zekası, bitkileri, mineralleri, hayvanları, dünyayı, dağları, denizleri, mevsimleri vb. tanıma ve sınıflandırma yeteneğidir. Bu zekaya sahip bireyler, bitkileri, hayvanları, flora ve faunayı tanırlar ve bu yeteneklerini üretken olarak kullanırlar. Bu zeka türünde gelişmiş insanlar izcilik – dağcılık yapmaktan, jeolojiden, astronomiden, doğa tarihi müzeleri ile ulusal parkları ve hayvanat bahçelerini gezmekten ve balık tutmaktan hoşlanırlar (3,9,10).

Eğitim ortamında eğitimciler, öğrencilerin uygun davranışları hayallerinde canlandırmalarını ve çizmelerini sağlama, bir problemin çözülmesi sürecinde mecaz anlamları kullanarak öğrencilere sunma, öğrencilere slayt ve hareketli resimlerle problemin çözümüne ulaşma gibi uygun davranışları göstermelidirler (2).

Sonuç olarak *Howard Gardner*, eğitimde bireylerin neler yapabileceğinin önemli olduğunu, Çoklu Zeka Kuramını uygulamada ise eğitimci kadar öğrencinin de çoklu zekasının niteliğinin ve doğasının farkında olmamız gerektiğini vurgulayarak, bireyin sahip olduğu zeka ya da zeka türü/türlerini dikkate alan eğitim yaklaşımlarının, sorun çözme, karar verme ve yaratıcı düşünme süreçlerini geliştirdiğini savunmuştur. Çağdaş yaklaşımlarla ele alındığında profesyonel hemşirelik eğitimi de, bu niteliklere sahip, çok yönlü, katılımcı, yaratıcı, duyarlı, nitelikli bireyler ve meslek üyeleri yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu nitelikle-

re sahip bireylerin ve meslek üyelerinin yetiştirilmesi için hemşirelik eğitiminde, Çoklu Zeka Kuramında yer alan zeka alanları dikkate alınarak, öğretme-öğrenme sürecinin düzenlenmesi, eğitsel amaçlara ulaşılması açısından önemlidir. Bu süreçte eğitici, öğrenenin zeka alanlarını belirleyerek bu veriler ışığında öğretme-öğrenme sürecini düzenleme rolünü üstlenmiştir. Bu doğrultuda ele alındığında hemşirelik eğitiminde nitelikli bireylerin ve meslek üyelerinin kazanılması/yetiştirilmesi için farklı öğrenme yaklaşımlarının/kuramlarının dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca öğretme-öğrenme sürecinde bu yaklaşımların kullanılması, hemşirelerin sağlığını geliştirilmesi, sürdürülmesi ve hastalıkların önlenmesine yönelik, sağlıklı/hasta bireyin eğitimi etkinliklerinde de diğer öğrenme yaklaşımlarının yanısıra Çoklu Zeka Kuramını da dikkate alarak eğitim sürecini düzenlemelerini sağlayacaktır (2,3,4,8,10).

KAYNAKLAR

1. Arkonaç, S.: Psikoloji. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, (1993).
2. Armstrong, T.: Multiple Intelligences in the Classroom. ASCD Publications, Alexandria, (1994).
3. Campbell, L.: Teaching & Learning Through Multiple Intellegences. A Simon & Schuster Company, Massachusetts, (1997).
4. Demirel, Ö.: Plandan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı. Pegem Yayıncılık, Ankara , (1999).
5. Gardner, H.: Çoklu Zeka Görüşmeler ve Makaleler. BZD Yayıncılık Enka Vakfı, İstanbul, (1999).
6. Mullin, M.: An Overview of the Theory of Multiple Intelligences. Future Alternatives, New York , (1996).
7. Özden , Y.: Öğrenme ve Öğretme. Pegem Yayıncılık, Ankara, (1999).
8. Selçuk, Z.: "Çoklu zeka kuramı". İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Öğrenmeyi Öğrenmek Sempozyumu Özet Raporu, İstanbul, (2000).
9. Sönmez, V.: Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Anı Yayıncılık, Ankara, (2000).
10. Tarman, S.: Program Geliştirme Sürecinde Çoklu Zekanın Kullanımı. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (1999).